

Kritinio mąstymo užduotys

Atsakomybė

1. Užduotis. Problema

Pabandyk prisiminti svarbius savo gyvenimo įvykius nuo keturiolikos metų iki dabar, kai tau teko atsakingai spręsti moralinę dilemą. Trumpai aprašyk po vieną įvykį ir nurodyk jo pasekmes (pvz., ar įvykis paveikė daugelį žmonių, ar pasekmės buvo teigiamos, ar neigiamos).

MORALINĖS PROBLEMOS

Paklusti, nedaryti to, kas draudžiama, ar nepaklusti

Apskųsti, išduoti ar neišduoti

MORALINĖS PROBLEMOS

Pameluoti, apgauti,
apsimesti ar
pasakyti tiesą

Laikytis pažado,
įsipareigojimo ar
netesėti

Prisipažinti,
atsiprašyti ar
nutylėti, nuslėpti
kalbę

2. Užduotis.

O kas atsitiks, jeigu visi taip darys? Ši problema buvo paplitusi Anglijoje ir vadinta „liaudies tragedija“. Paanalizuok, kas ištinka tada, kai naudojamas bendrais ištekliais, o nauda ir atsakomybė dalijamasi nelygiai.

Jeigu kiekvienas iš dešimties ūkininkų gano po dešimt galvijų bendroje žemėje, o žolė auga tokiu pat greičiu, kiek jos suėda 100 galvijų, tai situacija „atlaikoma“. Bet jeigu vienas ūkininkas į bendrą žemę atgina vienuolika galvijų, jam tenka didesnė dalis žolės, taigi jis turi daugiau pieno ir mėsos. Tačiau jeigu visi ūkininkai taip daro, ganykla nuganoma ir kenčia visi galvijai ir visi ūkininkai. Net tada tas ūkininkas, kuris gano vienuolika galvijų, gauna didesnę žolės dalį negu tas, kuris turi dešimt.

„Atsakomybė“ reiškia „atsakymą“ – artimų, įsipareigojusių vieni kitiems žmonių santykį. Laikyti žmogų atsakingu už savo poelgius, vadinasi, iš jo tikėtis gauti *protingą atsakymą į klausimą, kodėl jis pasielgė taip, o ne kitaip*. Žmonių poelgiams pritariame tada, kai matome, jog juos galime protu pateisinti, t. y. kai veikiančio asmens motyvas yra protingas ir pagrįstas. Į šią atsakomybės aspektą galimi du požiūriai:

- **Vienpusis – asmeninis interesas ir naudingumas:** atrodo visiškai racionalu ir tiesiog labai įprasta asmenims ar grupėms (net ir tautoms) siekti asmeninių interesų. Tačiau kai jie veikia kitų asmenų, grupių ir pan. interesus, atsakomybė tampa

„sudėtingesnė“ – ją bandoma pagrįsti naudingumu individui ar teisėmis.

Nesugebėjimas peržengti egocentriško asmeninio intereso gali sukelti konfliktą ir lemti galimą neatsakingą elgesį.

- **Dvipusis.** Kartais naudingumo požiūriu siekiama, kad kuo daugiau žmonių patirtų kuo daugiau gerovės. Taip „naudingumas“ tarsi padidinamas, t. y. atrodo lyg abipusė ir savaime suprantama vertybė. Tačiau naudingumo siekimas gali peraugti į tironiją, nebent jį riboja **etinė ir įstatymo teisė ir atsakomybė**.

Pagal įstatymą atsakomybė numatoma kaip priemonė kolektyviniam interesui ginti, padedanti pašalinti asmeninių interesų ir naudingumo vienpusiškumo trūkumus. Etinė atsakomybės samprata pabrėžia tarpasmeninę atsakomybę, pagrįstą asmens orumo verte ir bendromis vertybėmis.

Parašyk pavyzdžių, kaip elgiamasi esant interesų konfliktui, jei ūkininkai suvokia savo atsakomybę vienašališkai. Kokios galimos pasekmės, jei visi elgtųsi neatsakingai, ir kaip pasikeistų situacija, jei bendrą tarpusavio atsakomybę suvoktų visi?

Vieno ūkininko atsakomybė

Kitų ūkininkų atsakomybė

Neatsakingas elgesys

Neatsakingas elgesys

Atsakingas elgesys

Neatsakingas elgesys

Neatsakingas elgesys

Atsakingas elgesys

Atsakingas elgesys

Atsakingas elgesys

3. Užduotis. Literatūrinė filosofinė interpretacija

Atsakomybė kaip buvimas drauge – paneigti ar prisiimti: *Argi aš esu savo brolio sargas?*

Fiodoras Dostojevskis romane *Broliai Karamazovai* interpretuoja Biblijos pasakojimą apie tai, kas kadaise įvyko ties rojus vartais, tai yra Kaino ir Abelio istoriją. Kai Kainas užmušė savo broį Abelį, pasirodė Dievas ir paklausė žudiką: „Kur Abelis, tavo brolis?“ Tada Kainas atsakė: „Nežinau! Argi aš esu savo brolio sargas?“ (Pr 4, 9). Tokią nuostatą, būdingą nuodėmingam žmogui, įkūnija F. Dostojevskio romano veikėjas Raskolnikovas. Tačiau kita F. Dostojevskio frazė – „Visi esame kalti dėl visko, už visus ir visiems, ir aš daugiau negu kiti“ – atspindi vienuolio Zosimos paveikslą ir žodžiuose. Šią metafizinę kaltės ir atsakomybės sampratą plėtoja filosofai: K. Jaspersas, E. Levinas ir kiti.

Perskaityk du *papildomų skaitinių* tekstus ir pasirink vieną iš šių F. Dostojevskio veikėjų, kurio mintys tave sudomins:

- **šventąjį vienuolį Zosimą**, kuris kviečia atgailauti ir atleisti visiems, net ir didžiausiems piktadariams, prisiimti žmonių kaltes ir pačiam kentėti;
- **vienišą nusidėjėlį Raskolnikovą**, kuris suplanavo ir užmušė senę, atsiribojo nuo visų, net ir motinos, jausdamasis „lyg kitame pasaulyje“, nors padėjo vienai nugirdytai mergaitei apsiginti nuo ją lydinčio donžuano, bet staiga nusprendė nesikišti ne į savo reikalą.

Interpretacija.

Atsakomybė kaip buvimas drauge – paneigti ar prisiimti: *Argi aš esu savo brolio sargas?*

Pagal F. Dostojevskio veikėjo _____ paveikslą.